

PECULIARITIES OF COMMUNICATION STYLES MANIFESTATION AMONG ADOLESCENTS

PARTICULARITĂȚILE MANIFESTĂRII STILURILOR DE COMUNICARE ÎN RÂNDUL ADOLESCENȚILOR

Valentina MÎSLIȚCHI, PhD, Associate Professor,
Department of Psychopedagogy and Special Psychopedagogy,
“Ion Creanga” State Pedagogical University of Chisinau
ORCID ID: 0000-0001-7868-4439

CZU: 159.922.8:316.6

DOI: 10.46727/c.27-28-09-2024.p130-136

Abstract. *The article highlights some particularities of various styles of communication of teenagers: assertive, non-assertive, aggressive, manipulative.*

The use of assertive and non-aggressive styles in communication facilitates the successful social inclusion of adolescents, contributes to building solid interpersonal relationships, reduces the risk of social isolation, maladaptive and deviant behaviors.

The predilected adoption of aggressive and manipulative styles by adolescents in communicating with those around them, can lead to the emergence of tensions, conflicts, difficulties in managing emotions, can generate negative perception from those they interact with, affecting social inclusion and the harmonious development of skills of assertive and empathic communication, that are essential for establishing balanced and constructive interpersonal relationships.

Keywords: *communication style, adolescents, characteristics, assertive communication style, non-assertive style, aggressive style, manipulative style*

Adolescența este vârsta la care comunicarea verbală se manifestă nuanțat, în funcție de situație, de interlocutor, de relațiile cu acesta; comunicarea nonverbală este mai nuanțată și mai bogată; crește considerabil expresivitatea privirii.

Adolescenții manifestă o plăcere caracteristică pentru dialog, pentru discuții în contradictoriu pe teme mai generale, cum ar fi: inteligența, cultura, justiția, dreptatea etc.

Discursul verbal se caracterizează prin premeditare, organizare unitară, coerența ideilor, control logic și gramatical, apelul la limbaj literar, exprimare fluentă, expunere adecvată, însoțită de un patos caracteristic, adaptare la tema abordată, la contextul de comunicare, la auditoriu.

Vorbirea devine plastică, nuanțată; se dezvoltă debitul verbal, fluența, flexibilitatea, sunt elaborate stereotipii și algoritmi verbali folosiți în soluționarea diferitelor situații; se consolidează stereotipurile verbale de receptare, de codificare și de pronunție; poate să apară folosirea cuvintelor de argou și jargon, care indică, în general, blazare și dorința de a ieși în evidență; *stilul exprimării* este îngrijit, controlat de normele gramaticale [3, p. 290].

Stilul se referă la caracteristicile semnificative și specifice prin care se exprimă unicitatea personalității, se proiectează, în mod special, caracteristicile identității cu tendința de a se manifesta la nivel de statut personal conturat.

D.-Ș. Săucan precizează că stilul se prezintă ca un sistem mediator în care se combină și se organizează variat elemente cognitive, afective, modalități de explorare, fapt ce îi conferă consistență internă și îi permite să funcționeze ca o structură de influență și de acțiune.

Stilul se asociază unui repertoriu de comportamente, la nivelul stilului fiind evidențiate un ansambluri de însușiri, care se conturează ca o sinteză unică, originală între experiența personală

acumulată și caracteristicile personalității. Analiza stilului nu se poate face separat de structura de personalitate și de interacțiunile acesteia cu lumea exterioară, atenția fiind orientată asupra a ceea ce diferențiază comportamentele și motivele care stau la baza lor [4, p. 147].

I.-O. Pânișoară afirmă: „Așa cum modul de a gândi al fiecărei persoane este unic, și modul de a vorbi este unic. Această unicitate a limbajului legată de fiecare persoană în parte poate fi înglobată sub denumirea de stil verbal. De altfel, stilul este un indicator (acționând ca un revelator ori, dimpotrivă, ca un frenator) al persoanei în integralitatea sa.” [2, p. 80].

Adolescența este o perioadă de tranziție marcată de schimbări majore în structura personalității, iar stilurile de comunicare adoptate în această perioadă relevă impactul semnificativ asupra relațiilor interpersonale, a integrării cu succes în grupuri sociale, a adaptării la diverse contexte formale, informale, nonformale.

Determinarea particularităților manifestării stilurilor de comunicare în rândul adolescenților reprezintă un aspect esențial în înțelegerea modului în care aceștia interacționează și relaționează cu cei din jur, influențându-le progresul psiho-social. În această ordine de idei, scopul cercetării realizate de noi a vizat identificarea la adolescenți a stilurilor de comunicare manifestate predilect în interrelaționarea cu cei din jur, pe dimensiunea tipurilor: non-assertiv, agresiv, manipulator, assertiv.

De asemenea, identificarea și analiza specificului de manifestare a stilurilor de comunicare precum cel non-assertiv, agresiv, manipulator sau assertiv devine semnificativă pentru implementarea intervențiilor psihopedagogice relevante, care să sprijine adolescenții în dezvoltarea comunicării eficiente și constructive, empatică și asertive, coerente și dinamice.

Eșantionul implicat în studiul realizat de noi a fost constituit din 106 adolescenți cu vârsta cuprinsă între 15-17 ani, în cadrul căruia se atestă 54 de fete (51%) și 52 de băieți (49%).

În ceea ce privește vârsta adolescenților, precizăm implicarea în cercetare a 33 de adolescenți cu vârsta de 15 ani (25 de fete și 8 băieți), 39 adolescenți de 16 ani (12 fete și 27 de băieți), 34 adolescenți de 17 ani (17 fete și 17 băieți).

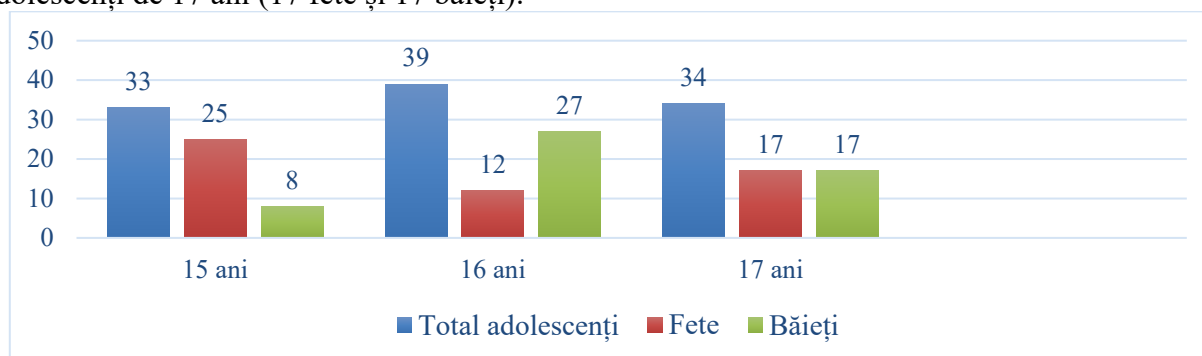

Figura 1. Caracteristica eșantionului experimental conform criteriilor vârstă și gen (nr.)

Instrumentul aplicat în cercetarea realizată de noi în perioada septembrie-decembrie 2021 a vizat Chestionarul „Stilul de comunicare” elaborat de S. Marcus, în accepțiunea căruia *stilul de comunicare* se referă la ansamblul particularităților de manifestare caracteristice unei persoane în actul comunicativ, care desemnează: modalitățile specifice de recepționare/decodificare a mesajului; modalitățile personale de prelucrare/interpretare a mesajelor; modalitățile specifice de exprimare a răspunsului, particularitățile personale de feed-back.

Chestionarul „Stilul de comunicare” de S. Marcus a permis determinarea a 4 stiluri fundamentale de comunicare: non-assertiv, agresiv, manipulator și assertiv. În prelucrarea datelor obținute s-a acordat câte un punct răspunsurilor „adevărat” la cele 60 de afirmații propuse, apoi s-au însumat punctele pe stiluri de comunicare.

Stilul la care s-a obținut numărul maxim de puncte indică atitudinea dominantă în comunicare, caracteristicile relativ stabile și previzibile ale comportamentului comunicativ.

Când la două stiluri se obțin punctaje identice sau asemănătoare, stilul manifest de comunicare este încă neconturat, dar sunt conturate la nivel subdominant, latent, două atitudini concurente dintre care una sau alta poate deveni oricând dominantă în funcție de împrejurări.

Când punctajele sunt apropiate la trei-patru stiluri, este vorba de lipsa unui stil de comunicare, ceea ce indică un comportament comunicativ pendular, oscilant, nematurizat, legat de un comportament ambiguu și greu de prevăzut.

Stilul non-assertiv de comunicare se referă la modul de a comunica în care subiectul nu își exprimă deschis și clar gândurile, sentimentele, nevoile sau dorințele. Adolescenții care adoptă acest stil tind să fie pasivi și evită confruntările sau exprimarea directă a punctelor lor de vedere; își pot subestima propriile nevoi în favoarea altora și pot avea dificultăți în a spune „nu” sau în a solicita ceea ce doresc.

Datele studiului atestă manifestarea preponderentă a stilului non-assertiv de comunicare la 59 dintre adolescenți (55,6%), care preferă să evite orice situație de conflict sau confruntare; pot să tacă, să ezite în a-și exprima dezacordul sau să nu se implice în discuții care ar putea duce la tensiuni. De obicei, își supun dorințele și nevoile lor dorințelor și nevoilor altora; pot ceda ușor în fața cererilor celorlalți, chiar dacă acest lucru nu este în interesul lor; se abțin să își exprime sentimentele, gândurile sau opiniile deschis, fie din frica de a fi judecați, fie pentru a evita respingerea; ignoră să vorbească despre ceea ce îi deranjează; găsesc dificil să refuze cererile, chiar dacă acestea sunt nerezonabile sau le creează disconfort; pot accepta cereri pe care nu le pot îndeplini cu ușurință, de teama de a nu-i dezamăgi pe ceilalți. Stilul non-assertiv este adesea asociat cu o stimă de sine scăzută. Adolescenții pot să nu aibă încredere în dreptul lor de a-și exprima nevoile sau de a cere respect.

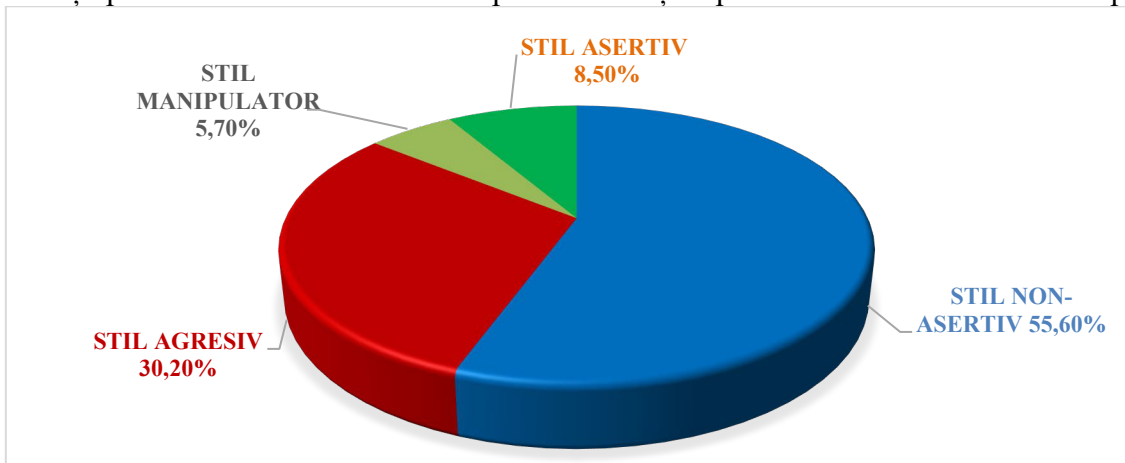

Figura 2. Rezultatele (%) atestate de adolescenți privind stilul dominant de comunicare manifestat în interrelaționarea cu cei din jur

Consecințele aplicării în comunicare a stilului non-assertiv sunt variate. Neexprimarea nevoilor și dorințelor poate duce la acumularea de frustrare și resentimente, atât față de sine, cât și față de ceilalți. Efortul de a evita conflictele, de a menține în aparență armonie în relațiile cu cei din jur crește nivelul de stres și anxietate. Adolescenții care comunică non-assertiv pot fi percepuți ca fiind slabi sau ușor de manipulat, ceea ce poate duce la lipsa de respect sau la abuz din partea celorlalți. Neexprimarea nevoilor și emoțiilor generează dificultăți în construirea și menținerea unor relații interpersonale solide. În concluzie, stilul non-assertiv de comunicare poate proteja temporar adolescentul de conflicte, dar pe termen lung revelează efecte negative asupra stării emoționale și a relațiilor interpersonale. În asemenea circumstanțe, cultivarea unui stil de comunicare predominant assertiv, care permite exprimarea clară și respectuoasă a nevoilor și dorințelor, este importantă pentru a asigura bunăstarea emoțională și succesul relațional.

Stilul de comunicare non-assertiv se atestă la 29 de fete (27,35%) și 30 de băieți (28,3%), dintr-un total de 59 de adolescenți care manifestă preponderent respectivul stil în interrelaționarea cu cei din jur, reprezentând 55,6% din numărul de 106 adolescenți implicați în experiment, fapt ce evidențiază o distribuție aproape egală între genuri. Datele obținute relevă că atât fetele, cât și băieții întâmpină provocări similare în exprimarea directă și fermă a nevoilor și opiniilor. Prezența unui

număr semnificativ de adolescenți care adoptă acest stil indică posibile dificultăți în gestionarea emoțiilor, impedimente în interrelaționarea optimă cu cei din jur, bariere în exprimarea propriilor necesități și idei, obstacole în comunicarea eficientă în situații de conflict, ceea ce poate afecta pe termen lung calitatea relațiilor interpersonale și adaptabilitatea socială.

Comunicarea agresivă vizează ansamblul proceselor interumane în cadrul cărora se realizează schimburi interpersonale de mesaje, semnificații, decizii, judecăți de valoare, stări afective și influențări, cu ajutorul componentelor/elementelor repertoriilor comunicaționale proprii, fără a ține cont de trăirile interlocutorului; aceste procese pot presupune încălcarea regulilor de comunicare, acuzarea și blamarea interlocutorilor, lipsă de respect, violență, furie și atitudine ostilă.

Comunicarea agresivă este rezultatul acțiunii unui sistem de atitudini interpersonale și de comportamente interpersonale indezirabile, care, pe termen lung conduc la degradarea relațiilor sociale [1, p. 236].

Stilul agresiv adoptat predominant în comunicare reflectă tendința subiecților de a-și impune punctul de vedere prin forță, ignorând sau subminând emoțiile și nevoile celorlalți, manifestând o lipsă de flexibilitate în abordarea conflictelor, folosind adesea tonuri ridicate sau acuzatoare, generând un climat de ostilitate și intimidare, demonstrând dificultăți în ascultarea activă și negocierea soluțiilor.

Prelucrarea datelor cercetării a permis evidențierea faptului că 32 de adolescenți (30,2%) manifestă predominant stilul agresiv în comunicarea cu cei din jur, fapt care conduce la apariția blocajelor în comunicare și deteriorarea relațiilor interpersonale, crearea unui climat tensionat și ostil în mediul social, reducerea cooperării eficiente, amplificarea conflictelor etc. Respectivul stil de comunicare, atestat la 17 fete (16%) și 15 băieți (14,2%), ce indică o diferență nesemnificativă între genuri, afectează negativ dezvoltarea emoțională și socială a adolescenților, limitându-le oportunitatea de a forma relații bazate pe respect reciproc, empatie, asertivitate, diplomatie, echilibru, calmitate, cordialitate etc. - valori esențiale pentru integrarea armonioasă în comunitate.

Rezultatele atestate în cercetare relevă prezența a 6 adolescenți (5,7%) care adoptă predilect *stilul manipulator* în comunicarea cu cei din jur, ce evidențiază tendința de a influența subtil și strategic comportamentele sau deciziile celorlalți în favoarea lor. Acest stil de comunicare, identificat la 5 fete (5,7%) și 1 băiat (0,94%), se caracterizează prin utilizarea persuasiunii ascunse, exploatarea vulnerabilităților celorlalți, lipsa de transparență, evitarea confruntărilor directe. Adolescenții care adoptă acest stil pot manifesta o înțelegere fină a emoțiilor și reacțiilor celor din jur, dar aleg să le folosească într-un mod interesat, orientând contextele de comunicare, relațiile interpersonale către îndeplinirea propriilor interese.

Comunicarea asertivă se referă la ansamblul proceselor interumane în cadrul cărora se realizează schimburi interpersonale de mesaje, semnificații, decizii, judecăți de valoare, stări afective și influențări, cu ajutorul componentelor/elementelor repertoriilor comunicaționale proprii, ținând cont de reacțiile emoționale și afective ale interlocutorului fără a afecta drepturile acestuia.

Comunicarea asertivă este rezultatul acțiunii unui sistem de atitudini interpersonale și de comportamente interpersonale dezirabile, care, pe termen lung, conduc la ameliorarea relațiilor sociale, la dezvoltarea încrederii în sine, la creșterea satisfacției personale, la respectarea drepturilor personale, la intensificarea respectului față de sine și față de alții, la dezvoltarea abilităților de luare a deciziilor [1, p. 236].

Stilul asertiv reprezintă modalitatea dominantă de comunicare atestată doar la 9 adolescenți (8,5%), dintre care 3 fete (2,83%) și 6 băieți (5,66%), fapt ce indică o tendință scăzută de a exprima deschis și echilibrat propriile opinii și emoții, respectând totodată punctele de vedere ale celorlalți. Această constatare sugerează că majoritatea adolescenților întâmpină dificultăți în gestionarea conflictelor într-un mod constructiv și în menținerea unor relații bazate pe respect reciproc, evidențiind necesitatea dezvoltării competențelor de comunicare asertivă, pentru a facilita interacțiuni sociale armonioase și constructive.

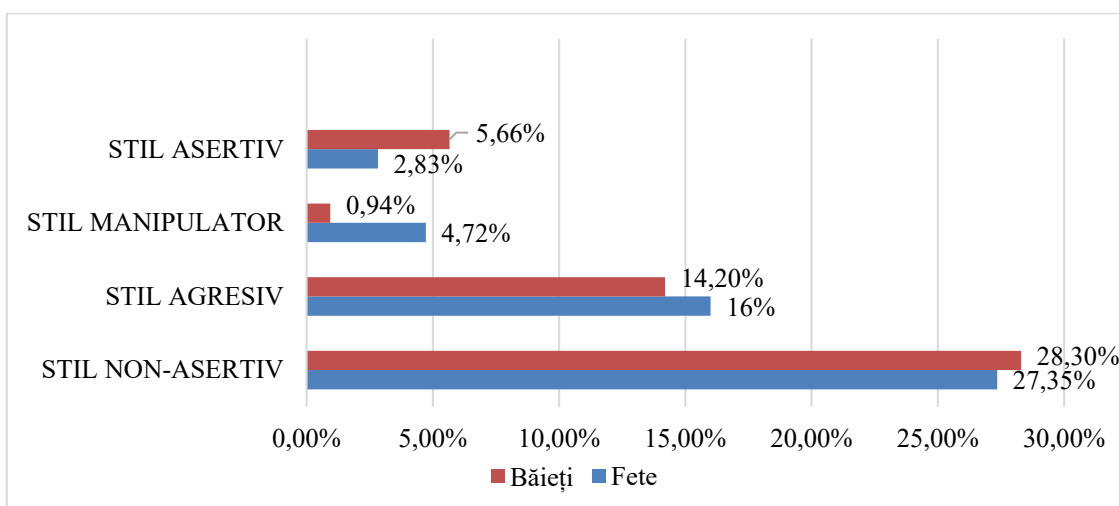

Figura 3. Diferențe de gen atestate la adolescenți în manifestarea stilului predilect de comunicare (%)

Diferențele de gen în manifestarea de către adolescenți a stilurilor de comunicare relevă o distribuție relativ echilibrată între fete și băieți pentru stilul non-assertiv și stilul agresiv, însă stilul manipulator este mai frecvent întâlnit la fete, în timp ce băieții manifestă un procent mai mare pentru stilul assertiv.

Diferențele de gen privind manifestarea stilurilor de comunicare la adolescenți pot fi explicate printr-o combinație de factori biologici, sociali, culturali etc. De exemplu, băieții tind să adopte mai frecvent stiluri assertive sau agresive, deoarece normele culturale tradiționale încurajează adesea comportamente mai directe și competitive în rândul lor. În schimb, fetele pot manifesta un stil mai manipulator sau non-assertiv, deoarece sunt adesea direcționate să fie mai empaticе, cooperative și să evite confruntările directe. Aceste diferențe pot reflecta și influențele familiale, așteptările sociale și modelele de comunicare cu care adolescenții interacționează în mediile lor cotidiene.

În conformitate cu *vârsta adolescenților* se atestă următoarea situație privind manifestarea stilului de comunicare:

- ✓ stil de comunicare non-assertiv: 15 ani – 15 adolescenți (14,15%); 16 ani – 25 adolescenți (23,58%); 17 ani – 19 adolescenți (17,92%);
- ✓ stil de comunicare agresiv: 15 ani – 13 adolescenți (12,26%); 16 ani – 10 adolescenți (9,43%); 17 ani – 9 adolescenți (8,49%);
- ✓ stil de comunicare manipulator: 15 ani – 4 adolescenți (3,77%); 16 ani – 0 adolescenți (0%); 17 ani – 2 adolescenți (1,89%);
- ✓ stil de comunicare assertiv: 15 ani – 1 adolescent (0,94%); 16 ani – 4 adolescenți (3,77%); 17 ani – 4 adolescenți (3,77%).

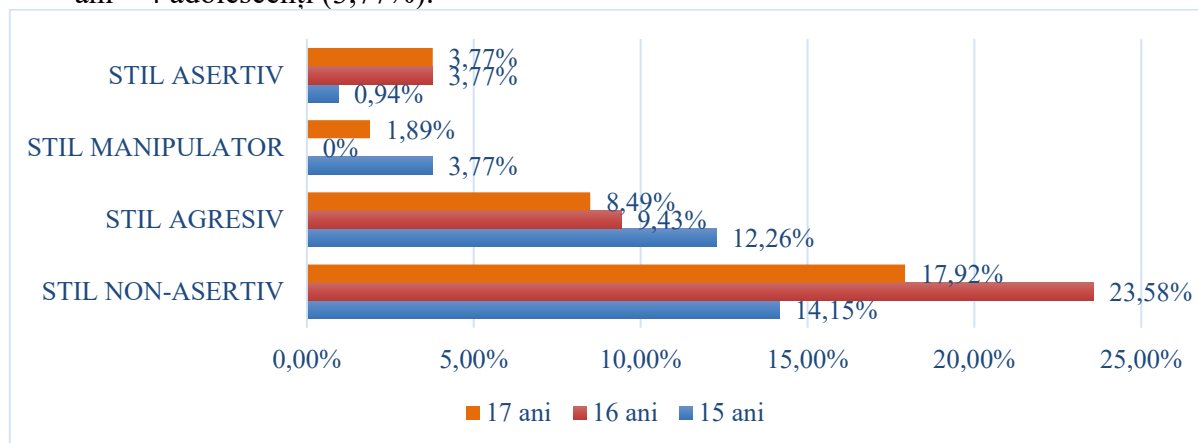

Figura 4. Manifestarea stilurilor de comunicare la adolescenți în raport cu vârsta

Analizând stilurile de comunicare ale adolescenților în raport cu vârsta, se observă că stilul non-assertiv este predominant, având 59 de adolescenți (55,7%), cu o distribuție semnificativă pe vârste: 15 ani –14,2%, 16 ani –23,6% și 17 ani –17,9%. Stilul agresiv se regăsește la 30,2% din adolescenți, majoritatea fiind la vârsta de 15 ani (12,3%), urmat de 16 ani (9,4%) și 17 ani (8,5%). Stilul manipulator este manifestat de 5,7% din adolescenți, cu o pondere mai mare la 15 ani (3,8%), iar stilul asertiv este cel mai puțin întâlnit, fiind prezent doar la 8,5% dintre adolescenți, cu o distribuție echilibrată între 16 ani și 17 ani (3,8%). Astfel, datele permit a concluziona că stilurile non-assertiv și agresiv sunt mai frecvente în rândul adolescenților de 15 și 16 ani, în timp ce stilul asertiv rămâne subreprezentat, iar stilul manipulator se manifestă în special la adolescenții de 15 ani.

Prelucrarea datelor studiului realizat de noi a permis evidențierea a 49 de adolescenți (46,2%), care atestă manifestarea stilurilor combinate de comunicare în interrelaționarea cu cei din anturajul din care fac parte:

- stil non-assertiv și agresiv: 27 adolescenți (25,47%), 12 fete (11,32%) și 15 băieți (14,15%);
- stil non-assertiv și manipulator: 14 adolescenți (13,21%), 13 fete (12,26%) și 1 băiat (0,94%);
- stil agresiv și manipulator: 8 adolescenți (7,55%), 8 fete (7,55%) și 0 băieți (0%).

Rezultatele indică faptul că un număr semnificativ de adolescenți (46,2%) adoptă *stiluri combinate de comunicare*, ceea ce sugerează complexitatea interacțiunilor și dificultățile în gestionarea relațiilor interpersonale, accentuează faptul că stilul manifest de comunicare este încă neconturat, însă la nivel latent, coexistă două atitudini concurente, dintre care una poate deveni predominantă în funcție de circumstanțe.

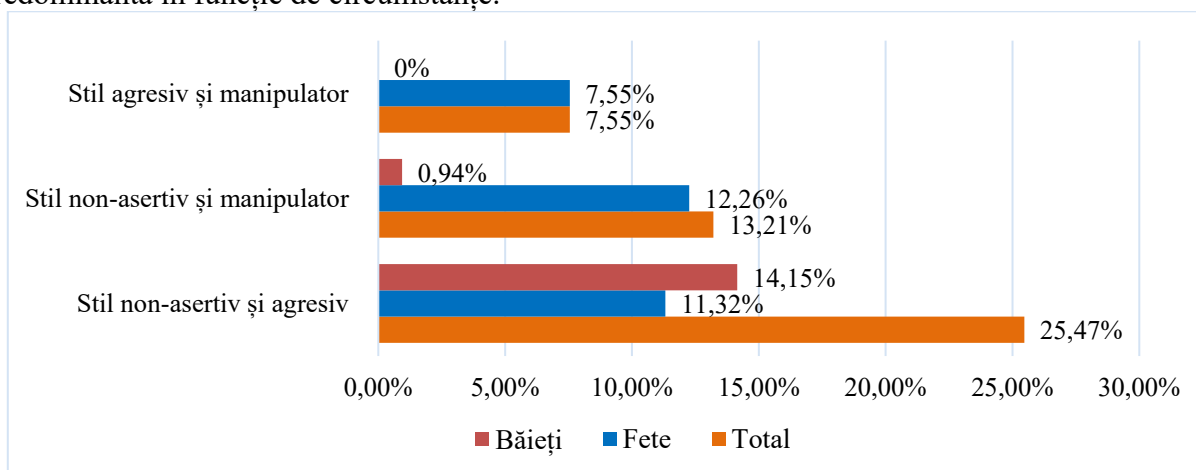

Figura 5. Diferențele de gen în adoptarea de către adolescenți a stilurilor combinate de comunicare (%)

În mod particular, stilul non-assertiv combinat cu cel agresiv este cel mai frecvent întâlnit, desemnat la 25,47% dintre adolescenți, cu o ușoară predominanță a băieților (14,15% față de 11,32% fete). De asemenea, stilul non-assertiv și manipulator este prezent în rândul unui număr semnificativ de fete (12,26%) comparativ cu cel al băieților (0,94%), iar combinația stilurilor agresiv și manipulator, deși mai puțin frecventă, este întâlnită în rândul fetelor (7,55%), fără a fi remarcată la băieții implicați în studiul realizat de noi.

Analizând diferențele de gen, se observă că băieții tind să adopte mai des o combinație între stilurile non-assertiv și agresiv, în timp ce fetele prezintă o tendință mai mare de a combina stilurile non-assertiv și manipulator.

Datele relevă necesitatea implementării intervențiilor educaționale focalizate pe dezvoltarea competențelor de comunicare empatică și asertivă, care să ajute adolescenții să își îmbunătățească interacțiunile sociale, să avertizeze și să reducă conflictele generate de stiluri de comunicare mai puțin eficiente.

Concluzii:

Prelucrarea și interpretarea datelor investigației realizate de noi pe un eșantion de 106 adolescenți, relevă faptul că adolescenții manifestă în mare măsură stilurile non-assertiv și agresiv în

relațiile interpersonale. Peste jumătate dintre adolescenții implicați în studiu, adică 55,6%, adoptă în comunicare stilul non-assertiv, ceea ce sugerează o tendință de evitare a confruntărilor și o dificultate în exprimarea nevoilor, fapt ce poate conduce la relații dezechilibrate, frustrare, scăderea stimei de sine, dificultăți în gestionarea conflictelor, cu efecte pe termen lung asupra adaptabilității sociale. Pe de altă parte, 30,2% dintre adolescenți folosesc un stil agresiv, ceea ce indică o exprimare forțată a ideilor, uneori asociată cu conflicte și dorința de a domina.

Stilul manipulator, ales de 5,7% dintre adolescenți, reflectă o abordare indirectă, ce poate afecta autenticitatea și transparența relațiilor interpersonale.

Doar 8,5% dintre adolescenți adoptă preponderent în comunicarea cu cei din jur stilul assertiv, deși acesta ar contribui substanțial la stabilirea relațiilor echilibrate, constructive, sustenabile, fapt ce subliniază necesitatea dezvoltării competenței de comunicare assertivă.

Diferențele de gen în manifestarea stilurilor de comunicare arată o distribuție relativ echilibrată pentru stilul non-assertiv între fete și băieți (27,35% fete și 28,30% băieți). Totuși, stilul agresiv este ușor mai frecvent întâlnit la fete (16% față de 14,2% la băieți), iar stilul manipulator se regăsește mai des la fete (5,7% față de 0,94% la băieți). În schimb, băieții mai mult manifestă predilecție pentru stilul assertiv (5,66% băieți, comparativ cu 2,83% fete). Datele sugerează diferențe în preferințele de exprimare a mesajelor în varii contexte de interrelaționare și gestionare a comunicării în funcție de gen, explicate printr-o combinație de factori biologici, sociali, culturali etc.

Stilurile de comunicare la adolescenți sunt relativ influențate de vârstă, cu o prevalență mai mare a stilului non-assertiv în rândul adolescenților de 16 ani, a stilului agresiv și manipulator la cei de 15 ani. Totodată, stilul assertiv rămâne mai puțin adoptat în intervalul 15-17 ani, ceea ce subliniază necesitatea de a sprijini adolescenții în dezvoltarea competenței de comunicare assertivă.

Un procent semnificativ de 46,2% dintre adolescenți adoptă stiluri combinate de comunicare, majoritatea manifestând îmbinarea stilurilor non-assertiv, agresiv și manipulator, iar diferențele de gen sugerează că băieții tind să adopte mai frecvent mixarea stilurilor non-assertiv și agresiv, în timp ce fetele manifestă o predilecție mai mare pentru amalgamarea stilurilor non-assertiv și manipulator.

Prin urmare, este esențială promovarea unui mediu educațional și social care să sprijine dezvoltarea competențelor de comunicare, prin intervenții specifice psiho-socio-pedagogice care să direcționeze adolescenții să adopte un comportament assertiv, non-agresiv, să îmbunătățească capacitatea de rezolvare a conflictelor, să prevină posibilele efecte negative pe termen lung asupra echilibrului emoțional și interrelațional.

Bibliografie:

1. *Dicționar praxiologic de pedagogie*. Coord. M.-D. BOCOȘ. Vol. 1: A-D. Pitești: Paralela 45, 2015. 374 p. ISBN 978-973-47-2213-6.
2. PÂNIȘOARĂ, I.-O. *Comunicarea eficientă*. Ed. a III-A. Iași: Polirom, 2008. 430 p. ISBN 978-973-46-0979-6.
3. SĂLCEANU, C. *Psihologia dezvoltării umane*. Craiova: Sitech, 2016. 530 p. ISBN 978-606-11-4604-8.
4. SĂUCAN, D.-Ș. *Comunicarea didactică*. București: Atos, 2003. 240 p. ISBN 973-8375-02-9.